

Informácia o vytvorení Slovenskej authority pre Braillovo písmo

December 2020

Obsah

1. Úvod.....	3
2. Východiská	5
3. Slovenská autorita pre Braillovo písmo	9
4. Záver	11

1. Úvod

V Slovenskej republike nebola ustanovená žiadna organizácia, ktorá by bola autoritou s primeranými kompetenciami vo vzťahu k Braillovmu písmu a pravidlám jeho používania. Pre definovanie pravidiel zápisu v slovenskom Braillovom písme sa dodnes používa publikácia vydaná v roku 1996¹, ktorá nezodpovedá aktuálnym trendom, poznatkom ani dynamickému technologickému pokroku. Slovenské Braillovo písmo nie je štandardizované, neprichádza k jeho aktualizácii, neexistujú pravidlá dopĺňania znakov, ktoré by obsahli napr. notový zápis, texty z oblasti ekonómie, matematickej štatistiky, chýba kompletná definícia pre zápis fyzikálnych jednotiek aj pravidlá pre zápis v osembodovom počítačovom kóde; taktiež nejestvujú pravidlá pre transformáciu elektronických dokumentov do podoby vhodnej pre nevidiacich čitateľov či braillovský font pre použitie v elektronických publikáciách.²

Susedné štáty sa postavili k praktickým a aplikačným problémom pri používaní Braillovho písma rôzne – v Českej republike spravujú české Braillovo písmo Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana (v zriaďovateľskej pôsobnosti Ministerstva kultúry ČR) a Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých; v Poľskej republike vypracovanie pravidiel poľského Braillovho písma zastrešila Poľská asociácia nevidiacich; v Maďarsku bol v roku 2011 vytvorený Braillovský výbor, pozostávajúci najmä z tlačiarň a vydavateľov publikácií v Braillovom písme, ktorý vydal pravidlá maďarského Braillovho písma, ktoré uznala Maďarská akadémia vied a platí v celom Maďarsku; Rakúska republika spolu s Nemeckou spolkovou republikou a nemecky hovoriacimi kantónmi Švajčiarskej konfederácie používajú jednotné pravidelne revidované pravidlá pre zápis v nemeckom Braillovom písme, ktoré sú v starostlivosti Nemeckého výboru pre Braillovo písmo.²

Cieľom Ministerstva kultúry SR bolo naplniť literu Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím (ďalej len „Dohovor“), splniť odporúčanie Výboru OSN pre práva osôb so zdravotným postihnutím, no predovšetkým vyriešiť praktické problémy, s ktorými

¹ Pravidlá zápisu slovenského Braillovho písma, Únia nevidiacich a slabozrakých Slovenska, 1996.

² Ján Podolinský, Únia nevidiacich a slabozrakých Slovenska, 2018.

sa stretávajú osoby so zrakovým postihnutím pri používaní Braillovho písma. Preto od 15. decembra 2020 doplnením zriaďovacej listiny Slovenskej knižnice pre nevidiacich Mateja Hrebandu v Levoči vznikla Slovenská autorita pre Braillovo písmo.

2. Východiská

SR je zmluvnou stranou Dohovoru, z ktorého jej vyplývajú viaceré záväzky o. i. aj v oblastiach prístupnosti kultúry pre osoby so zdravotným postihnutím (najmä čl. 30 ods. 1 až 4) a slobody prejavu a presvedčenia a prístup k informáciám (čl. 21).

Vo vzťahu k používaniu Braillovho písma sú v súvislosti s kompetenciami Ministerstva kultúry SR kľúčové najmä ustanovenia čl. 21:

Zmluvné strany prijímú všetky príslušné opatrenia, ktorými zabezpečia, aby osoby so zdravotným postihnutím mohli uplatňovať právo na slobodu prejavu a presvedčenia vrátane slobody vyhľadávať, prijímať a šíriť informácie a myšlienky na rovnakom základe s ostatnými, a to prostredníctvom všetkých foriem komunikácie podľa vlastného výberu, v zmysle definície uvedenej v článku 2 tohto dohovoru, a to aj tým, že

- a) osobám so zdravotným postihnutím budú poskytovať informácie určené širokej verejnosti v prístupných formátoch a technológiách vhodných pre rôzne druhy zdravotného postihnutia, a to včas a bez dodatočných nákladov;
- b) budú akceptovať a umožnia osobám so zdravotným postihnutím používať posunkové jazyky, Braillovo písmo, augmentatívnu a alternatívnu komunikáciu, ako aj ďalšie prístupné prostriedky, spôsoby a formáty komunikácie podľa ich vlastného výberu v oficiálnej komunikácii;
- c) budú vyžadovať od súkromných subjektov, ktoré poskytujú služby širokej verejnosti okrem iného aj prostredníctvom internetu, aby osobám so zdravotným postihnutím poskytovali informácie a služby v prístupných a použiteľných formátoch;
- d) budú nabádať prostriedky masovej komunikácie vrátane poskytovateľov informácií cez internet, aby svoje služby sprístupnili osobám so zdravotným postihnutím;
- e) budú uznávať a podporovať používanie posunkových jazykov.

V súvislosti s implementáciou Dohovoru prijala SR v ostatných rokoch viacero opatrení smerujúcich k zvyšovaniu sociálnej inklúzie osôb so zdravotným postihnutím, napr. vláda SR schválila Národný program rozvoja životných podmienok osôb so zdravotným postihnutím na roky 2014 – 2020,³ v rámci Rady vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť vznikol Výbor pre osoby so zdravotným postihnutím⁴ a bol zriadený Úrad komisára pre osoby so zdravotným postihnutím.⁵

Ministerstvo kultúry SR sa aktívne podieľa na uplatňovaní Dohovoru a nadväzujúcich strategických a koncepcných dokumentov a je plne súčinné všetkým inštitúciám v oblasti tejto problematiky, napr.:

- z Rozpracovania programového vyhlásenia vlády SR na roky 2016 – 2020 na podmienky rezortu kultúry vyplynula ministerstvu úloha⁶ pripraviť informatívny materiál o postupnej debarierizácii kultúrnych inštitúcií v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva s cieľom poskytnúť im informácie o sprístupňovaní kultúry pre osoby so zdravotným postihnutím a s ambíciou povzbudiť proces postupného odstraňovania fyzických a informačných bariér a posilniť dostupnosť kultúrnych inštitúcií a kultúrnych aktivít vo formátoch prístupných pre osoby so zdravotným postihnutím⁷;
- novela Autorského zákona⁸ upravila § 46, v ktorom sa všeobecná výnimka pre osoby so zdravotným postihnutím doplnila o možnosť samostatného použitia zvukovej zložky audiovizuálneho diela pre potreby osôb so zdravotným postihnutím a zaviedla nové ustanovenie – § 46a Použitie diela pre potreby osôb s poruchou čítania;
- 1. januára 2019 sa stala záväznou pre Európsku úniu (a tým aj Slovenskú republiku) Zmluva Svetovej organizácie duševného vlastníctva (WIPO) o uľahčení prístupu

³ <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/10495/1>

⁴ <https://www.mpsvr.sk/sk/vybor-pre-osoby-so-zdravotnym-postihnutim/>

⁵ zákon č. 176/2015 Z. z. o komisárovi pre deti a komisárovi pre osoby so zdravotným postihnutím a o zmene a doplnení niektorých zákonov

⁶ http://www.culture.gov.sk/extdoc/6096/PVV_rozpracovane_2016-2020_final_internet (úloha č. 15)

⁷ http://www.culture.gov.sk/extdoc/7335/info_debar_all

⁸ Novela zákona č. 215/2018 Z. z., ktorou sa preberá do slovenského právneho poriadku Európskeho parlamentu a Rady o určitých povolených spôsoboch používania diel a iných materiálov chránených autorským právom a s ním súvisiacimi právami v prospech osôb, ktoré sú nevidiace, zrakovo postihnuté alebo postihnuté inou poruchou čítania, a o zmene smernice 2001/29/ES o zosúladení niektorých aspektov autorských práv a s nimi súvisiacich práv v informačnej spoločnosti, je účinná od 11. októbra 2018

k uverejneným dielam pre osoby nevidiace, zrakovo postihnuté alebo osoby postihnuté inou poruchou čítania, tzv. Marakéšska zmluva o uľahčení prístupu k uverejneným dielam pre osoby nevidiace, zrakovo postihnuté alebo postihnuté inou poruchou čítania.⁹

- Ministerstvo kultúry SR schválilo v decembri 2019 rezortný materiál s návrhom opatrení na zabezpečenie a zlepšenie prístupu ku kultúre pre osoby so zdravotným postihnutím (fyzická a informačná debarierizácia).¹⁰

Téma kultúry osôb so zdravotným postihnutím, ich kultúrnej participácie a prístupnosti kultúry pre túto cieľovú skupinu je parciálne rozpracovaná aj vo vládnych dokumentoch v gescii ministerstva.¹¹

V kontexte doterajšej činnosti Ministerstvo kultúry SR pokračuje v plnení záväzkov vyplývajúcich z medzinárodných i celoštátnych vládou schválených dokumentov, ako aj povinností z platnej legislatívy.¹² Úloha zriadiť slovenskú autoritu pre Braillovo písmo vyplynula z aktualizácie Národného programu rozvoja životných podmienok osôb so zdravotným postihnutím na roky 2014 – 2020, ktorú schválila vláda SR svojím uznesením č. 587 z 14. decembra 2016 a opakovane aj uznesením č. 357 z 22. augusta 2018.

Na pôde Ministerstva kultúry SR sa už v roku 2016 uskutočnilo stretnutie so zástupcami Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR a predsedom Únie nevidiacich a slabozrakých Slovenska, na ktorom sa riešila otázka vytvorenia pracovnej skupiny pre túto problematiku, ako aj otázka jej gestorstva. Pracovná skupina vznikla v nasledujúcom roku na pôde Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR aj s participáciou mimovládnych organizácií z navrhnutých nominantov od členov komory Výboru pre osoby so zdravotným postihnutím za mimovládne organizácie (Spojená škola internátna pre slabozrakých a nevidiacich, Bratislava, Technická univerzita v Košiciach, Slovenská knižnica pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči, Rehabilitačné stredisko

⁹ http://www.culture.gov.sk/extdoc/8300/Marakesska%20zmluva_SK%20znenie

¹⁰ V zmysle úlohy č. 15 z Akčného plánu na roky 2018 – 2020 k Stratégii rozvoja kultúry na roky 2014 – 2020.

¹¹ Napr. Stratégia rozvoja kultúry SR na roky 2014 – 2020, Akčný plán na roky 2015 – 2017 k Stratégii rozvoja kultúry SR na roky 2014 – 2020, Stratégia rozvoja slovenského knihovníctva v SR na roky 2015 – 2020.

¹² Napr. zákon č. 95/2019 Z. z. o informačných technológiách vo verejnej správe a o zmene a doplnení niektorých zákonov (<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/126/20180701>).

pre zrakovo postihnutých Levoča, Únia nevidiacich a slabozrakých Slovenska a Centrum podpory študentov so špeciálnymi potrebami.

Napriek viacerým pracovným stretnutiam a snahe zainteresovaných rezortov sa však slovenskú autoritu pre Braillovo písmo vytvoriť nepodarilo, na čo už v jeseni 2016 reagoval aj Výbor OSN pre práva osôb so zdravotným postihnutím, keď v Záverečných odporúčaniach k východiskovej správe Slovenskej republiky¹³ z 18. apríla 2016 konštatoval znepokojenie, že sa „doteraz nezriadila národná autorita Braillovho kódu, ktorá má zaručiť existenciu štandardizovaného unifikovaného Braillovho kódu potrebného na rozšírenie jeho používania pri vzdelávaní, zamestnávaní a v aplikáciách informačných a komunikačných technológií“ (bod 63) a odporučil, aby „zmluvný štát podporil zriadenie slovenskej národnej autority Braillovho kódu a zabezpečil vytvorenie štandardizovaného slovenského Braillovho kódu.“ (bod 64).

Ministerstvo kultúry SR uskutočnilo ďalšie kroky k realizácii zámeru zriadenia Slovenskej autority pre Braillovo písmo vo februári 2020¹⁴, avšak pre začínajúcu pandémiu a hrozbu nadväzujúcej krízy sa podarilo nájsť vnútorné zdroje na to, aby mohla Slovenská autorita pre Braillovo písmo vzniknúť a pripraviť sa na začatie svojej činnosti, až v decembri 2020. Túto skutočnosť reflektuje aj Plán práce vlády SR na II. polrok 2020, do ktorého bola príslušná úloha zaradená v mesiaci december.

Cieľom tohto materiálu je informovať o splnení záväzku SR a vytvorení Slovenskej autority pre Braillovo písmo na pôde Slovenskej knižnice pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči, príspevkovej organizácie v zriaďovateľskej pôsobnosti Ministerstva kultúry SR, ktorá je celoštátnou špeciálnou knižnicou poskytujúcou knižnično-informačné služby nevidiacim, slabozrakým a osobám s iným zdravotným postihnutím v rozsahu odôvodnenom ich zdravotným postihnutím s cieľom zabezpečiť ich kultúrne, informačné, vedecko-výskumné a vzdelávacie potreby.¹⁵

¹³ <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/rodina-socialna-pomoc/tazke-zdravotne-postihnutie/zaverecne-oporucania-k-vychodiskovej-sprave-slovenskej-republiky.docx>

¹⁴ <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2020/63>

¹⁵ Zákon č. 126/2018 Z. z. o knižniciach a o zmene a doplnení zákona č. 206/2009 Z. z. o múzeách a o galériách a o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov v znení zákona č. 38/2014 Z. z. (<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/126/20180701>)

3. Slovenská autorita pre Braillovo písmo

Slovenská autorita pre Braillovo písmo vznikla doplnením zriaďovacej listiny Slovenskej knižnice pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči s platnosťou od 15. decembra 2020 a stala sa integrálnou súčasťou činnosti tejto špecializovanej štátnej príspevkovej organizácie.

Ciele a poslanie

Poslaním Slovenskej autority pre Braillovo písmo je podporiť gramotnosť osôb so zrakovým postihnutím v Slovenskej republike prostredníctvom štandardizácie Braillovho písma. Cieľom jej činnosti je určovať štandardy používania Braillovho písma; podporovať, uľahčovať a presadzovať výskum, výučbu, zlepšenie používania a tlač Braillovho písma.

Organizačné zabezpečenie a postavenie

Činnosť Slovenskej autority pre Braillovo písmo bude organizačne, administratívno-technicky, finančne a personálne zabezpečovať Slovenská knižnica pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči.

Slovenská autorita pre Braillovo písmo je zriadená ako organizačná zložka Slovenskej knižnice pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči formou doplnenia zriaďovacej listiny tejto organizácie.

Odborným a schvaľovacím orgánom Slovenskej autority pre Braillovo písmo bude Rada Slovenskej autority pre Braillovo písmo zložená zo zástupcov relevantných organizácií a expertov.¹⁶ Činnosť a fungovanie Rady, ako aj možnosť vytvárania pracovných skupín a využitie služieb prizvaných expertov, bude upravený rokovacím poriadkom schváleným na úrovni Slovenskej knižnice pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči.

Činnosť

Metodická, výskumná, koordinačná, poradensko-konzultačná, vzdelávacia, informačná a vydavateľská činnosť v oblasti Braillovho písma, najmä vypracovanie oficiálnych minimálnych

¹⁶ Napr. špeciálne školy pre nevidiacich a slabozrakých, Únia nevidiacich a slabozrakých Slovenska, Rehabilitačné stredisko pre zrakovo postihnutých v Levoči, podporné centrá pre študentov so špeciálnymi potrebami pri Univerzite Komenského v Bratislave a Technickej univerzite v Košiciach, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied a pod.

štandardov Braillovho písma a technických špecifikácií pre používanie Braillovho písma, elektronických formátov súborov a používanie obrázkov v textoch; publikovanie pravidiel používania Braillovho písma; navrhovanie, testovanie a schvaľovanie kódov a formátov Braillovho písma a ich zmeny a doplnenia; vydávanie príručiek o prepise do Braillovho písma a o použití kódov a formátovaní prepísaných textov; určovanie a vydávanie pravidiel prípravy elektronických dokumentov vhodných na zobrazovanie na braillovských displejoch a zdrojových kódach pre prepis do Braillovho písma; poskytovanie stanovísk z oblasti týkajúcich sa Braillovho písma; zber podnetov z predmetnej oblasti.

Pri výkone svojich právomocí bude Slovenská autorita pre Braillovo písmo zvažovať účinky svojich rozhodnutí na iné existujúce kódy a formáty Braillovho písma, jednoduchosť tlače rôznymi metódami i prijateľnosť pre čitateľov.

Personálne zabezpečenie

Slovenská knižnica pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči bude mať na tento účel vytvorené dve systematizované pracovné miesta; okrem toho bude spolupracovať s expertmi, ktorých služby bude aktívne využívať pri spracovávaní konkrétnych úloh.

Predpokladaný počet členov Rady: 7 osôb

Predpokladaný počet prizvaných expertov: 10 osôb

Predpokladaný počet testerov pre validáciu: 10 osôb

Finančné zabezpečenie činnosti

Určenie Slovenskej knižnice Mateja Hrebendu v Levoči za Slovenskú autoritu pre Braillovo písmo si vyžiada personálne posilnenie a zabezpečenie materiálno-technických prostriedkov. Výdavky na tento účel budú pokryté v rámci schválených limitov rozpočtu Ministerstva kultúry SR.

4. Záver

Úloha vytvoriť Slovenskú autoritu pre Braillovo písmo vyplýva z aktualizácie Národného programu rozvoja životných podmienok osôb so zdravotným postihnutím na roky 2014 – 2020. Vytvorením Slovenskej autority pre Braillovo písmo na pôde Slovenskej knižnice pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči Slovenská republika splnila záväzok vyplývajúci z Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím. Vznikol tak orgán s primeranými kompetenciami vo vzťahu k Braillovmu písmu a pravidlám jeho používania. Zabezpečí sa štandardizácia slovenského Braillovho písma, jeho aktualizácia, pravidiel dopĺňania jeho znakov pre rôzne oblasti zápisu a pravidiel pre transformáciu elektronických dokumentov do podoby vhodnej pre nevidiacich čitateľov či braillovský font pre použitie v elektronických publikáciách, čo prispeje k riešeniu praktických problémov, s ktorými sa stretávajú osoby so zrakovým postihnutím pri používaní Braillovho písma.

Slovenska knižnica pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči je príspevkovou organizáciou v zriaďovateľskej pôsobnosti Ministerstva kultúry SR. Poslaním tejto špeciálnej a jedinečnej knižnice je poskytovať knižnično-informačné služby nevidiacim, slabozrakým a osobám s iným zdravotným postihnutím v rozsahu odôvodnenom ich zdravotným postihnutím s cieľom zabezpečiť ich kultúrne, informačné, vedecko-výskumné a vzdelávacie potreby. Knižnica sa počas svojej 70-ročnej histórie, vyprofilovala na významnú národnú kultúrnu ustanovizeň, ktorá je schopná dlhodobo plniť záväzky v oblasti sprístupňovania kultúry ľuďom so zdravotným postihnutím.